

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.051
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

**доктору педагогічних наук, професору
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, професора,
професора кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та
управління Житомирського державного університету імені Івана Франка

Березюк Олени Станіславівни на дисертаційну роботу
**Паски Тараса Валерійовича «Розвиток гуцульщинознавства
в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець ХХ –
початок ХХІ ст.)»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»
зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дослідження. Сучасна концепція національної освіти і виховання дітей та молоді передбачає створення принципово нової моделі освітньо-виховного закладу, метою якого є виховання здорової, творчої, компетентної особистості – громадянина України, носія національних цінностей, загальнолюдських, наукових, філософських та релігійних надбань. Разом з тим, самобутня система формування духовності українського народу, освіти і виховання багатьох його поколінь, яка найбільш повно відповідає потребам відродження нашої держави, складалася впродовж віків і знайшла своє втілення у теоретичній та практичній діяльності визначних культурно-освітніх діячів і педагогів-новаторів України.

Актуальність рецензованого дослідження обумовлена акцентуванням уваги на необхідності збагачення змісту національної освіти і виховання етнокультурологічним компонентом, що наповнений історичним, культурним, етнографічним, народознавчим надбанням різних етнографічних груп українського народу. Заслуговує на увагу досвід використання гуцульської етнокультурної спадщини як регіонального компонента в закладах освіти Карпатського регіону. Педагогічні колективи, конкретні вчителі під час освітнього процесу засобами гуцульщинознавства формують етнічну культуру учнів та культуру міжнаціональних відносин.

У дисертації Паски Т. В. відзначено, що дослідження процесів розвитку гуцульщинознавства наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. актуалізується низкою чинників, серед яких: необхідність наукового обґрунтування впливу гірського середовища на розвиток і виховання молодого покоління; розробка та впровадження у практику інноваційних моделей гуцульської школи; необхідність посилення національно-патріотичного виховання в умовах російсько-української війни.

Водночас у дисертації зазначається, що в українській педагогічній науці відсутнє цілісне дослідження використання освітньо-виховного потенціалу гуцульського етнокультурного феномена в закладах освіти як регіонального етнографічного компонента, яке б охоплювало освітній простір усіх трьох частин Гуцульщини – Галицької, Буковинської та Закарпатської. Актуальність порушеної проблеми, виявлені прогалини в її теоретичній і практичній розробленості уможливили вибір теми наукової роботи Паски Тараса Валерійовича «Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної

освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 10 від 31.10.2017 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 6 від 28.11.2017 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 28.12.2021 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Актуальність дисертаційного дослідження Паски Т. В. зумовлюється його метою, предметом та об'єктом дослідження, які сформульовані достатньо чітко у межах спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Мета дослідження: комплексний аналіз розвитку гуцульщинознавства в системі національної освіти й виховання дітей і молоді наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. задля творчого використання теоретичних і практичних надбань у цій сфері в інших етнографічних регіонах нашої країни. Для вирішення поставлених завдань правильно підібрані методи дослідження – загальнонаукові, пошуково-бібліографічний, проблемно-хронологічний, історико-географічний, біографічний, структурний, порівняльно-аналітичний, емпіричний.

Обґрунтованість наукових положень дисертаційного дослідження підтверджено у 24 наукових працях, із яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у збірниках наукових праць, 1 публікація у колективній монографії, 4 статті в зарубіжних періодичних виданнях, 8 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 наукова робота написана в рамках міжнародного стажування, 2 праці, які додатково відображають результати дослідження.

Представлені дисертантом загальні висновки відповідають сформульованим у вступі меті і завданням, впливають зі змісту роботи, є чіткими і логічними, містять основні результати дисертації. Зміст роботи детально та ґрунтовно відображено в анотації.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна дисертації Паски Т. В. зумовлена поставленими завданнями та результатами їх розв'язання. У науковій роботі вперше: проаналізовано й узагальнено розвиток гуцульщинознавства як розділу українознавства та навчального предмета наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в освітньому просторі сучасної Гуцульщини; уведено до наукового обігу масив різновидових джерел, що стосуються розбудови гуцульської школи; здійснено класифікацію й аналіз регіональних навчальних програм із гуцульщинознавства, систематизовано і проаналізовано діяльність близько трьох десятків моделей навчально-виховних систем гуцульських шкіл, узагальнено їхні спільні риси та виокремлено особливості педагогічних технологій кожної; обґрунтовано і схарактеризовано основні етапи розвитку сучасного гуцульщинознавства у 1985-2015 рр.; здійснено комплексне дослідження діяльності фундатора сучасного гуцульщинознавства П. Лосюка; визначено перспективні напрями розвитку гуцульщинознавства та формування інноваційного освітнього середовища в Гуцульському регіоні.

У роботі поглиблено й уточнено: джерельну базу основних напрямів гуцульщинознавства як регіонального етнографічного компонента, що використовується в освітньому процесі педагогічними працівниками закладів загальної середньої та позашкільної освіти; основні компоненти, які формують педагогічний потенціал гуцульської культурної спадщини та особливості їх використання у процесі вивчення гуцульщинознавства; навчально-довідковий матеріал про найбільш поширені види й осередки народного декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини; роль Міжнародного проєкту «Гірська школа Українських Карпат» у вивченні впливу гірського середовища на розвиток і формування особистості здобувачів освіти; практичний внесок окремих педагогів-новаторів у розбудову гуцульської школи.

Новий рівень розвитку у дисертації отримали: висвітлення передумов і особливостей упровадження регіонального етнографічного компонента в освітньому просторі Гуцульщини та розбудови гуцульської школи в кінці ХХ –

на початку ХХІ ст.; характеристика освітнього потенціалу соціокультурного простору гуцульської школи, роль гуцульського етнокультурного феномена у формуванні етновиховного середовища в контексті забезпечення сталого розвитку Карпатського регіону.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення результатів дослідження Паски Т. В. полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані як у науково-дослідницькій, так і в освітньо-виховній роботі. З цією метою дисертантом розроблено і рекомендовано до практичного використання науковцями та освітянами-практиками такі авторські розробки і матеріали: «Дослідники основних напрямів гуцульщинознавства (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»; «Моделі навчально-виховних систем гуцульських шкіл наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.»; «Програмно-методичне забезпечення вивчення гуцульщинознавства (1991-2013)»; «Логіко-функціональна модель діяльності Гуцульської освітянської ради з упровадження гуцульщинознавства в освітньому просторі регіону (1991-2015 рр.)»; «Концепція мобільного додатку «Hutsul 24» для педагогів, учнів, батьків та всіх зацікавлених гуцульщинознавством»; «Головні види та осередки народного мистецтва Гуцульщини»; «Рекомендований перелік архітектурних і ландшафтно-паркових пам'яток Гуцульщини для ознайомлення (відвідування) в процесі вивчення гуцульщинознавства»; «Використання виховних можливостей та педагогічного потенціалу гуцульської етнокультурної спадщини в процесі вивчення гуцульщинознавства»; «Науково-педагогічні ідеї Петра Лосюка». Автор розробив також методичні рекомендації та силабуси навчальних дисциплін «Місцеві говірки Прикарпаття як джерело розвитку мовлення дітей» та «Етнопсихологічна культура сучасного логопеда» для студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.01 Логопедія).

Загальна оцінка змісту роботи. Детальне ознайомлення з текстом дисертації Паски Т. В. дає підстави стверджувати, що підхід здобувача до розкриття проблеми розвитку гуцульщинознавства в системі національної освіти

і виховання дітей та молоді відзначається ґрунтовністю і фундаментальністю дослідження. Структура дисертації є стрункою, її логіку підпорядковано вирішенню сформульованих дослідницьких завдань. Чітко сформульовано постановку мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Наприкінці кожного розділу подаються висновки, які відповідають змісту дослідження.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (1276 найменувань) та 23 додатків. Обсяг основного тексту становить 213 сторінок, загальний обсяг роботи – 613 сторінок. Робота містить 3 таблиці, 4 рисунки.

Вагомою заслугою дисертанта є введені ним до наукового обігу нові архівні матеріали. Це матеріали державних архівів Івано-Франківської області – архівного відділу Надвірнянської районної державної адміністрації та архівного відділу Верховинської районної державної адміністрації. У процесі дослідження дисертантом опрацьовано також 28 наукових праць Петра Васильовича Лосюка, значний масив документів управлінь і відділів освіти гуцульських районів Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей, обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Крім того, залучено до наукового обігу сучасні дослідження з проблем гуцульщинознавства, опубліковані західною гуцульською діаспорою та дослідниками Республіки Польщі.

Логіка побудови дисертації чітка та послідовна, що сприяє розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань. Так, у вступі автором обґрунтовано вибір теми дослідження, показано зразок роботи з науковими програмами, планами, темами. Визначено мету і завдання дослідження, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі «Концептуальні засади та ступінь дослідження проблеми української гуцульської школи» автором здійснено глибокий аналіз джерельної бази гуцульщинознавства та виокремлено 15 груп таких джерел. Серед них акцентується увага на законодавчих актах і нормативних документах, що стосуються розвитку освіти в Гуцульському регіоні, узагальнюючих працях,

монографіях, присвячених розвитку освіти на Гуцульщині та проблемам гірської школи Карпатського регіону, дослідженнях і розвідках, присвячених окремим напрямом сучасного гуцульщинознавства – педагогічному, історико-краєзнавчому, природничо-географічному, літературному, фольклорно-етнографічному, культурно-мистецькому. Послідовно з'ясовано суть окремих теоретико-методичних та методологічних засад українського національного виховання, національної школи, етнопедагогіки, використання регіонального етнографічного компонента в освітньому процесі. Зокрема, проаналізовано еволюцію поняття «гуцульщинознавство» як одного з розділів українознавства та народознавства, що містить систему знань про етнографічний регіон Гуцульщину. Практичне значення для закладів освіти має авторська розробка «Використання виховних можливостей та педагогічного потенціалу етнокультурної спадщини в процесі вивчення гуцульщинознавства», представлена у цьому розділі.

У другому розділі «Упровадження і популяризація гуцульщинознавства в освітньому просторі Карпатського регіону наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.» дисертант виокремив нормативно-концептуальні, організаційно-управлінські та дидактичні засади розбудови гуцульської школи як регіональної української національної школи. Підкреслюється важливе значення діяльності Гуцульської освітянської ради, науково-дослідної лабораторії «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство», Філії «Гуцульщина» Науково-дослідного інституту українознавства МОН України. Вивчення перспективного досвіду впровадження гуцульщинознавства в освітньому просторі Гуцульщини дало змогу автору проаналізувати різноманітні моделі навчально-виховних систем гуцульських шкіл і запропонувати відповідну авторську розробку. У центрі уваги дослідження Паски Т. В. закономірно стала дослідно-експериментальна діяльність з розбудови авторської гуцульської школи в Яворівському загальноосвітньому навчальному закладі Косівського району Івано-Франківщини. Автор обґрунтував періодизацію розвитку сучасного гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді, виокремивши п'ять основних періодів.

У третьому розділі «Імплементация ідей гуцульщинознавства у сучасний освітній простір України» ґрунтовно розкрито значення науково-педагогічних ідей члена-кореспондента НАПН України, Народного вчителя України П. Лосюка для розвитку сучасного гуцульщинознавства та педагогічної науки. Розкрито роль міжнародного науково-дослідного проєкту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Гірська школа Українських Карпат» в оновленні системи освіти і виховання підростаючого покоління. Представлено перспективні напрями розвитку гуцульщинознавства та формування інноваційного освітнього простору в Гуцульському регіоні.

Представлені висновки відповідають сформульованим у вступі меті й завданням, впливають зі змісту роботи, містять основні результати дисертації.

Проведений аналіз дисертації Паски Т. В. дає підстави розглядати її завершеною та цілісною працею з проблеми розвитку гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності за результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. У підрозділі 1.3 дисертант системно аналізує освітньо-виховні можливості використання педагогічного потенціалу гуцульської етнокультурної спадщини в процесі вивчення гуцульщинознавства. Однак, на нашу думку, досить стисло розкрито такий її компонент, як гуцульська народна педагогіка як сукупність педагогічних знань і виховного досвіду гуцульської спільноти. Цей компонент доцільно було б проаналізувати більш ґрунтовно, звернувши увагу на роль народної педагогіки гуцулів як основи педагогіки гуцульщинознавства.

2. У другому розділі дисертаційного дослідження розкриваються дидактичні засади розбудови гуцульської школи та розвитку гуцульщинознавства наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. У цьому контексті автор відзначає, що упродовж досліджуваного періоду освітянами Гуцульщини було розроблено 35 різнопланових навчальних програм для засвоєння регіонального етнографічного компонента, які були систематизовані у п'ять груп. Однак, у роботі ґрунтовно характеризуються лише дві програми, які розробив науковець І. Пелипейко. На наш погляд, у підрозділі 2.1 варто було б більш детально розкрити особливості усіх п'яти груп програм для більш повної ілюстрації навчально-методичного забезпечення вивчення гуцульщинознавства.

3. У дисертації чільне місце займає аналіз науково-педагогічної діяльності з упровадження гуцульщинознавства Народного вчителя України Петра Лосюка. На наш погляд, доцільно було б дещо більше уваги звернути на висвітленні ролі його однодумців і послідовників – співробітників науково-дослідної лабораторії «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство», освітян Гуцульщини – в організації дослідно-експериментальної діяльності з розбудови гуцульської школи.

4. Метою дисертаційної роботи визначено комплексний аналіз розвитку гуцульщинознавства в системі національної освіти й виховання дітей і молоді наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. задля творчого використання теоретичних і практичних надбань у цій сфері в інших етнографічних регіонах нашої країни. У різних підрозділах другого та третього розділів Паска Т. В. звертає увагу на той перспективний досвід закладів освіти Гуцульщини, що вивчався та впроваджувався в інших регіонах України. Вважаємо, що дисертаційна робота значно виграла б, якби автор виніс наукову інформацію з означеної проблеми в окремий підрозділ.

Однак, запропоновані зауваження і побажання мають, скоріше, характер рекомендацій, вони не знижують наукову новизну і практичну цінність дисертаційного дослідження та його позитивної оцінки.

Загальний висновок. Аналіз дисертаційної роботи та публікацій дисертанта дає підстави зробити висновок, що наукове дослідження Паски Тараса Валерійовича «Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець XX – початок XXI ст.)», подане на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», є актуальним, завершеним, цілісним та самостійним науковим дослідженням.

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Паска Тарас Валерійович – **заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».**

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та
управління Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Олена БЕРЕЗЮК